

А. С. ОЛЬХОВСЬКА

СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ АРТИКЛІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ

Наведено результати експериментального дослідження, що розкриває специфіку функціонування навичок вживання англійських артиклів студентами при здійсненні таких видів перекладу, як письмовий та усний з аркуша з української на англійську мову. Встановлено рівень правильності вживання кожного з артиклів для обох видів перекладу. Проаналізовано динаміку заміни при неправильному вживанні артиклів. Робиться висновок про необхідність створення спеціальної методики формування даної групи навичок при підготовці майбутніх мовних посередників.

Ключові слова: англійський артикль, письмовий переклад, усний переклад з аркуша.

А. С. ОЛЬХОВСКАЯ

СПЕЦИФИКА УПОТРЕБЛЕНИЯ АНГЛИЙСКИХ АРТИКЛЕЙ ПРИ ПЕРЕВОДЕ С УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА НА АНГЛИЙСКИЙ

Подано результати експериментального дослідження функціонування навичок використання англійських артиклів студентами при здійсненні таких видів перекладу, як письмовий та усний з листа з українського на англійський мову. Встановлено рівень правильності використання кожного з артиклів для обох видів перекладу. Проаналізована динаміка заміни при неправильному використанні артиклів. Делается вывод о необходимости создания специальной методики формирования данной группы навыков при подготовке будущих языковых посредников.

Ключевые слова: английский артикль, письменный перевод, устный перевод с листа.

A. S. OLKHOVSKA

SPECIFICITY OF THE ENGLISH ARTICLE USE WHILE TRANSLATING AND INTERPRETING FROM UKRAINIAN INTO ENGLISH

The article deals with the results of the experimental study devoted to the functioning of the English article skills while students perform translation or sight interpretation from Ukrainian into English. It showed the accuracy rate for each of the articles both in translation and interpreting and analyses the dynamics of the incorrect English article use. In the conclusion the author suggests creating a special methodology for developing this group of skills in future interpreters.

Key words: English article, translation, sight interpretation.

До змісту перекладацької компетенції входить професійно-технічний компонент, що містить чимало перекладацьких навичок, одними з яких є граматичні, які ми відрізняємо від аналогічних мовленнєвих навичок. Основна відмінність полягає в тому, що у процесі спілкування мовець сам складає програму мовлення та її реалізує. З урахуванням аналізу моделей породження мовленнєвого висловлювання [2] такий процес передбачає як мовні, так і немовні елементи. Останні належать до компонентів глибинної структури, де власне відбувається закладення програми, причому на тій мові, на якій буде здійснюватися мовлення. При перекладі програма задається у вигляді тексту, тобто ми маємо справу з поверхневими структурами. Отже, логічно припустити, що такий текст впливає на функціонування навичок при перекладі, особливо це стосується категорій які не співпадають в обох мовах. До них

належить категорія детермінованості/недетермінованості, яку називають ще категорією означеності/неозначеності [1, 4; 4, 201–208; 6; 7]. Формами вираження цієї категорії в артиклевих мовах, до яких належить і англійська, є система детермінативів, провідне місце в якій відводиться артиклям [3; 8]. Аналіз літературних джерел засвідчив недостатнє висвітлення проблеми, присвяченої дослідженню граматичних навичок перекладу, а отже, вивчення цього компонента перекладацької компетенції залишається актуальним.

З метою спростування або підтвердження припущення про те, що рівень вживання артиклів в перекладі і мовленні може бути різним, ми провели дослідження, яке складалося з трьох частин: завдання на заповнення пропусків артиклями в англійськомому тексті, письмового перекладу та усного перекладу з аркуша. Під час зрізу кожен студент перекладав письмово англійською мовою текст обсягом 2 847 (для III курсу) та 4 979 (для IV курсу) друкованих знаків. Паралельно студенти почергово робили усний переклад з аркуша англійською мовою тексту обсягом 1 188 (для III курсу) та 1 274 (для IV курсу) друкованих знаків. Обидва тексти для III курсу відносилися до суспільно-політичної сфери, а тексти, які перекладали студенти IV курсу, були економічного спрямування. Вибір таких галузей був не випадковим, а обумовлювався тими спецкурсами, які вивчали студенти під час проведення дослідження. Усний переклад студентів записувався на звуконосії. Потім усі письмові та усні переклади завантажувалися в комп'ютер з метою подальшого аналізу. Час виконання письмового перекладу для обох курсів – 1 година 30 хвилин. Час на підготовку до усного перекладу складав 1 хвилину для кожного студента. Потім досліджуваним пропонувалося виконати завдання на заповнення пропусків артиклями у реченнях загальної тематики, кожне з яких було закінчене з точки зору змісту, але не пов'язане з попереднім і наступним. Для унеможливлення вгадування артиклів у процесі виконання тесту ситуації подавалися у випадковому порядку. Час виконання тесту – 30 хвилин. У дослідженні взяли участь 29 студентів III курсу та 37 студентів IV курсу перекладацького відділення ХНУ ім. В. Н. Каразіна віком від 19 до 22 років.

Оцінювання проводилося так: для усного та письмового перекладів за основу брався очікуваний переклад, в якому вираховувалася кількість контрольних моментів (для письмового перекладу III курсу – 137; для письмового перекладу IV курсу – 121; для усного перекладу як III так і IV курсів – 56). За кожний вірно вставлений артикль виставлявся один бал, після чого вираховувався процент правильності виконання завдань по кожному з артиклів. Завдання на заповнення пропусків містило 122 контрольних моменти й оцінювалося за аналогічним алгоритмом. Результати підрахунків подано у табл. 1, 2, 3.

Таблиця 1

Відсоток правильності вживання англійського артикля студентами при виконанні завдання на заповнення пропусків

Курс		III			IV				Середнє значення
Група		ЯА-33	ЯЕ-35	ЯЕ-36	ЯЕ-41	ЯЕ-42	ЯЕ-44	ЯЕ-45	
Артикль	the	83,4	71,6	84,2	93,0	85,6	77,1	76,7	81,7
	a	69,6	62,2	75,2	73,9	75,0	66,9	63,4	69,5
	∅	73,2	69,5	67,2	68,8	75,9	54,8	71,4	68,7

З таблиці 1 видно, що тенденції на III та IV курсах співпадають. Найкраще засвоєний означений артикль, неозначений і нульовий артиклі в середньому розташовано приблизно на однаковому рівні. Однак якщо подивитися на результати по групах, то тут можна побачити певні коливання: так у групах ЯЕ-36, ЯЕ-41 та ЯЕ-44 друге місце посів неозначений артикль, а в групах ЯА-33, ЯЕ-35 та ЯЕ-45 – нульовий. В групі ЯЕ-42 обидва артикля практично поділили друге місце.

Таблиця 2

Відсоток правильності вживання англійського артикля студентами при виконанні письмового перекладу

Курс		III			IV				Середнє значення
Група		ЯА-33	ЯЕ-35	ЯЕ-36	ЯЕ-41	ЯЕ-42	ЯЕ-44	ЯЕ-45	
Артикль	the	71,1	68,1	62,5	81,8	68,2	55,5	63,6	67,3

ЛІНГВОДИДАКТИКА

	a	51,1	43,9	51,1	64,2	81,7	48,1	58,1	56,9
	∅	64,2	64,3	74,6	59,3	78,9	78,6	73,4	70,5

З таблиці 2 видно, що порівняно з результатами мовного тесту (завдання на заповнення пропусків) правильність вживання англійських артиклів при виконанні письмового перекладу знизилася стосовно означеного артикля на 14,4%, а неозначеного – на 12,6%. Причому зниження правильності вживання обох артиклів відбулося у всіх групах, за винятком групи ЯЕ-42, де рівень правильності з неозначеного артикля при виконанні письмового перекладу, навпаки, зріс на 6,7%. Правильність вживання нульового артикля залишилася практично на однаковому рівні, а різниця 1,8% припадає на користь письмового перекладу.

Таблиця 3

Відсоток правильності вживання англійського артикля студентами при виконанні усного перекладу

Курс		III			IV				Середнє значення
Група		ЯА-33	ЯЕ-35	ЯЕ-36	ЯЕ-41	ЯЕ-42	ЯЕ-44	ЯЕ-45	
Артикль	the	67,6	73,3	61,2	81,6	78,9	66,2	75,2	72,0
	a	53,8	30,8	48,5	56,3	53,1	20,2	36,9	42,8
	∅	65,6	68,5	81,1	64,5	70,5	71,7	64,0	69,4

З таблиці 3 випливає, що порівняно з мовним тестом при здійсненні усного перекладу правильність вживання означеного артикля знизилася в середньому на 9,7%, а неозначеного на 26,7%. Показовим є те, що таку тенденцію демонструють усі групи з одним лише незначним виключенням: у групі ЯЕ-35 рівень вживання означеного артикля не знизився, а трохи збільшився (на 1,7% щодо мовного тесту). Вживання нульового артикля при усному перекладі залишилося приблизно на такому ж рівні, як і в мовному тесті, навіть трохи підвищилося (на 0,7%). При зіставленні результатів письмового (табл. 2) та усного перекладів (табл. 3) легко помітити значно кращий результат вживання неозначеного артикля при здійсненні письмового перекладу, де різниця становить 14,1%. Стосовно означеного артикля – при усному перекладі рівень його вживання навпаки дещо поліпшується – в середньому на 4,7%, а нульовий артикль в обох перекладах залишається практично на одному рівні.

Отже, наша гіпотеза підтвердилася в тому аспекті, що під час виконання мовного тесту рівень вживання означеного та неозначеного артиклів суттєво вищий ніж при виконанні обох видів перекладу. Це відбувається, найімовірніше, тому, що студенти не змінюють мови та мають більше часу на обдумування. Рівень володіння нульовим артиклем залишився приблизно однаковим як при виконанні мовного тесту, так і при здійсненні обох перекладів. Для з'ясування цієї закономірності необхідно провести додаткові дослідження. Загалом студенти обох курсів продемонстрували незадовільний рівень володіння перекладацькими навичками вживання артиклів, що впливає на якість перекладу, знижуючи її [5, с. 229–236].

Для вироблення рекомендацій необхідно знати характер заміни, які відбувалися в разі невірної вживання артиклів. Щоб це встановити, ми провели додаткове вивчення помилок на вживання артиклів при здійсненні письмового та усного перекладів, виокремивши їх. При невірному вживанні означеного артикля міг замінюватися студентами на нульовий або неозначений, неозначений – на нульовий або означений, а нульовий – на неозначений або означений. Таблиці 4, 5, 6 і 7 ілюструють результати нашого аналізу. Для кожного з артиклів вираховано відсоток неправильності вживання в кожній з груп шляхом віднімання від 100% відсотка правильності вживання кожного з артиклів в кожній з груп (табл. 1, 2, 3). Потім отриманий відсоток неправильності вживання артиклів прирівнювався до 100% (табл. 4, 5, 6, 7), після чого вираховувався відсоток неправильності вживання, що припадав на артиклі, на які відбулася заміна.

Таблиці 4, 5, 6 і 7 наочно показують динаміку заміни у випадках невірної вживання артиклів. Так, студенти групи ЯА-33 при виконанні письмового перекладу (табл. 4) у 97,7% випадків замінювали означений артикль нульовим, у 88,7% випадків – нульовий артикль означеним. Помилки на вживання неозначеного артикля розподілилися більш рівномірно між нульовим та означеним артиклем, однак різниця склала 20,4% на користь заміни неозначеного артикля означеним.

Такі ж тенденції спостерігаються у всіх інших групах (III і IV курсів) при виконанні обох видів перекладу. Нульовий артикль вживається майже в усіх випадках, що потребують означеного артикля, а у неправильних випадках вживання нульового артикля домінує означений артикль. При помилковому вживанні неозначеного артикля заміни розподіляються між неозначеним та нульовим артиклем дещо рівномірніше, ніж у попередніх випадках, однак перевага на боці означеного артикля, за винятком групи ЯЕ-36 (і в письмовому перекладі, і в усному перекладі з аркуша переважають заміни на нульовий артикль) та групи ЯЕ-44 (перевага замін на нульовий артикль при виконанні письмового перекладу).

Таблиці 8 та 9 показують узагальнені результати динаміки замін для кожного з курсів. Показово, що тенденції в III та IV курсах повністю співпадають. Пропуск артикля спостерігався практично в усіх випадках, що потребували означеного артикля, а замість нульового артикля спостерігалось переважно помилкове вживання означеного артикля. Неозначений артикль студенти частіше підмінювали означеним.

Таблиці 10 та 11 ілюструють загальні відсотки неправильності вживання, що припадають на кожен з артиклів, на який відбулася заміна для кожного з курсів. Так, при виконанні письмового перекладу на III та IV курсах спостерігається найбільша кількість випадків замін на означений артикль.

Таблиця 4

Відсоток неправильності вживання артиклів студентами III курсу при виконанні письмового перекладу з української на англійську мову

Група	ЯА-33			ЯЕ-35			ЯЕ-36										
	the	a	Ø	the	a	Ø	the	a	Ø								
% неправильності вживання кожного з артиклів	28,9	48,9	35,8	31,9	56,1	35,7	37,5	48,9	25,4								
	100	100	100	100	100	100	100	100	100								
Артикль, на який відбулася заміна	Ø	a	the	Ø	a	the	Ø	a	the								
	97,7	2,3	398	602	11,3	88,7	98,3	1,7	35,4	64,6	94,0	6,0	93,4	6,6	59,1	40,9	19,3

Таблиця 5

Відсоток неправильності вживання артиклів студентами III курсу при виконанні усного перекладу з української на англійську мову

Група	ЯА-33			ЯЕ-35			ЯЕ-36										
	the	a	Ø	the	a	Ø	the	a	Ø								
% неправильності вживання кожного з артиклів	32,4	46,2	34,4	26,7	69,2	31,5	38,8	51,5	18,9								
	100	100	100	100	100	100	100	100	100								
Артикль, на який відбулася заміна	Ø	a	the	Ø	a	the	Ø	a	the								
	100	0,0	43,3	56,7	3,1	96,9	98,4	1,6	37,0	63,0	2,0	98,0	95,9	4,1	62,7	37,3	6,1

Таблиця 6

Відсоток неправильності вживання артиклів студентами IV курсу при виконанні письмового перекладу з української на англійську мову

Група	ЯЕ-41			ЯЕ-42			ЯЕ-44			ЯЕ-45													
	the	a	Ø	the	a	Ø	the	a	Ø	the	a	Ø											
% неправильності вживання кожного з артиклів	18,2	35,8	40,7	31,8	18,3	21,1	44,5	51,9	21,4	36,4	41,9	26,6											
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100											
Артикль, на який відбулася заміна	Ø	a	the	Ø	a	the	Ø	a	the	Ø	a	the											
	81,3	18,8	30,2	69,8	3,0	97,0	89,9	10,1	50,0	50,0	6,9	93,1	97,1	2,9	60,6	39,4	15,0	85,0	90,7	9,3	50,0	50,0	1,1

Таблиця 7

Відсоток неправильності вживання артиклів студентами IV курсу при виконанні усного перекладу з аркуша української на англійську мову

Група	ЯЕ-41			ЯЕ-42			ЯЕ-44			ЯЕ-45					
	the	a	Ø	the	a	Ø	the	a	Ø	the	a	Ø			
Артиклі	18,4	43,7	35,5	21,1	46,9	29,5	33,8	79,8	28,3	24,8	63,1	36,0			
% неправильності вживання кожного з артиклів	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100			
Артиклі, на який відбулася заміна	Ø	a	the	Ø	a	the	Ø	a	the	Ø	a	the			
% неправильності вживання, що припадає на артиклі, на які відбулася заміна	80,8	192	21,4	90,6	94	35,6	644	8,5	91,5	100	0,0	49,1	50,9	1,6	98,4

Таблиця 8

Відсоток неправильності вживання артиклів студентами III курсу при виконанні усного перекладу з української на англійську мову

Переклад	Усний			Письмовий								
	the	a	Ø	the	a	Ø						
Артиклі	32,6	55,6	28,3	32,8	51,3	32,3						
% неправильності вживання кожного з артиклів	100	100	100	100	100	100						
Артиклі, на який відбулася заміна	Ø	a	the	Ø	a	the						
% неправильності вживання, що припадає на артиклі, на які відбулася заміна	98,1	1,9	26,0	29,7	1,0	27,3	96,5	3,5	44,8	55,2	12,2	87,8

Таблиця 9

Відсоток неправильності вживання артиклів студентами IV курсу при виконанні усного перекладу з аркуша та письмового перекладу з української на англійську мову

Переклад	Усний			Письмовий								
	the	a	Ø	the	a	Ø						
Артиклі	24,5	58,4	32,3	32,7	37,0	27,5						
% неправильності вживання кожного з артиклів	100	100	100	100	100	100						
Артиклі, на який відбулася заміна	Ø	a	the	Ø	a	the						
% неправильності вживання, що припадає на артиклі, на які відбулася заміна	92,8	7,2	37,1	62,9	6,8	93,2	89,7	10,3	47,7	52,3	6,5	93,5

Таблиця 10

Загальний відсоток неправильності вживання, що припадає на кожен з артиклів, на який відбулася заміна на III курсі

Переклад	Усний			Письмовий		
	the	a	Ø	the	a	Ø
Артикль, на який відбулася заміна						
% неправильності вживання, що припадає на артикль, на який відбулася заміна	28,5	1,4	62,0	71,5	7,9	70,6

Таблиця 11

Загальний відсоток неправильності вживання, що припадає на кожен з артиклів, на який відбулася заміна на IV курсі

Переклад	Усний			Письмовий		
	the	a	Ø	the	a	Ø
Артикль, на який відбулася заміна						
% неправильності вживання, що припадає на артикль, на який відбулася заміна	78,1	7,0	65,0	72,9	8,4	68,7

Дещо менше заміни припадає на нульовий артикль, тому він посідає друге місце, а безперечно третє місце займають заміни на неозначений артикль, яких, порівняно із замінами на означений та нульовий артиклі, не багато. При виконанні усного перекладу на III курсі найбільша кількість заміни випадає на нульовий артикль (62,0%), а означений артикль займає друге місце (28,5%). На IV курсі артиклі міняються місцями: означений – 78,1%, а нульовий – 65,0%. Третє місце і на III і на IV курсах посів неозначений артикль – 1,4% і 7,0% відповідно.

На підставі результатів проведених досліджень можна зробити наступні висновки. Оскільки категорія артикля відсутня в українській мові, то пояснити заміни на нульовий артикль не важко. Значна кількість заміни на означений артикль може пояснюватися тим, що він є сильнішим маркером (як фонетично, так і графічно). У студентів, які проходили курс граматики, що містив розділ, присвячений артиклям, було сформовано реакцію стосовно необхідності вживання артикля перед англійським іменником. Однак переклад є складною діяльністю, яка потребує швидкого виконання значної кількості операцій, деякі з яких взагалі відбуваються паралельно. Все це призводить до звуження поля актуального усвідомлення, а в умовах обмеженої кількості часу студенти не мають можливості пригадувати правила вживання артиклів. Наше дослідження показало явно незадовільний рівень володіння навичками вживання англійських артиклів студентами при перекладі, що говорить про необхідність створення спеціальної методики формування вказаної групи навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудко І. В. Семантика і функціонування займенників у сучасній українській літературній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук / І. В. Дудко. – К., 2002. – 25 с.
2. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику / Залевская А. А. – М. : РГГУ, 2000. – 382 с.
3. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посібники / Корунець І. В. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 464 с.
4. Лихобабіна А. С. Ієрархія засвоєння системи англійського артикля / А. С. Лихобабіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2006. – № 741. – С. 201 – 208.
5. Лихобабіна А. С. Вплив граматичного компонента перекладацької компетенції на якість різних видів перекладу / А. С. Лихобабіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 229–236.
6. Попова Т. В. Категорія определенности-неопределенности как проблема перевода: На материале русского и английского языков : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Т. В. Попова. – М., 2001. – 26 с.
7. Попович М. М. Детермінованість/недетермінованість іменника у мовленні (на матеріалі французької мови): автореф. дис. ... доктора філол. наук / М. М. Попович. – К., 2001. – 27 с.
8. A Comprehensive Grammar of the English Language / [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J.]. – London and New York : Longman, 1992. – 1779 p.